

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Оленича Ярослава Ігоровича
«Історико-славістична спадщина українських учених
Східної Галичини ХІХ ст.»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.02 — всесвітня історія**

В суспільно-політичних реаліях як українського, так і світового масштабів значної ваги сьогодні набувають дискусії стосовно різноманітних «цивілізаційних» проектів. Із числа таких проектів, дотичних до політичних та інтелектуальних процесів України, далеко не останню роль відіграють ті, що опираються на ідею слов'янської єдності та взаємності. Така обставина спонукає нас сьогодні до уважного та всестороннього вивчення усіх аспектів українського минулого, пов'язаних із зародженням та утвердженням слов'янської ідентичності українців. Одним із таких варто вважати становлення слов'янознавчих студій в середовищі українських науковців, зокрема і в сфері історичної науки. Відомо, що українські вчені ХІХ ст., особливо в епоху Романтизму, значну увагу приділяли вивченню різноманітних граней історії і традицій слов'янських народів. Історичне минуле українців вони розглядали як невід'ємну складову ширшої цивілізаційної спільноти – Слов'янського світу. Проте далеко не всі аспекти цієї проблематики знайшли сьогодні наукове висвітлення у сучасній українській історичній науці. Серед таких доцільно розглядати внесок українських вчених Галичини ХІХ ст. у вивчення історії слов'янських народів. У цьому вбачаємо актуальність дисертаційної праці Ярослава Оленича.

У вступній частині дисертації окреслені й обґрунтовані її головні параметри – об'єкт, предмет, головна мета, завдання, хронологічні та територіальні рамки, наукова новизна й практичне значення. Одразу зазначимо, що розкриттю дисертаційної теми сприяла її розгорнута, багаторівнева, вдало продумана структурна побудова. Чотири розділи, дванадцять підрозділів логічно пов'язані між собою й послідовно висвітлюють різні аспекти українських славістичних студій у Східній Галичині. Незважаючи на те, що дослідження віднесено автором до сфери слов'янознавства, його результати увиразнюють

деякі тенденції поступу українського національного руху у Галичині та становлення тут української історичної думки.

Як засвідчує здійснений у першому розділі дисертації аналіз науково-критичної літератури, автор ретельно зібрав та осмислив найновіші напрацювання української науки стосовно розвитку історичної славістики у Східній Галичині. Він бере до уваги ґрунтовні дослідження з історії становлення української славістики С. Віднянського, Л. Зашкільняка, С. Копилова, М. Кріля, В. Чорнія та ін., проте доповнює їх власними науковими знахідками стосовно специфіки розвитку цієї наукової галузі у Східній Галичині. Звідси поставала потреба синтетично-узагальнюючого розгляду цього процесу. Дотримуючись наукового етикету та повноцінно враховуючи досвід своїх попередників, Я. Оленич зумів представити власний дослідницький погляд як на наукову спадщину окремих українських вчених-слов'янознавців, так і на цілісний процес становлення цієї галузі у Східній Галичині. Слід відзначити його виваженість і толерантність в оцінці різних, інколи протилежних за своєю теоретико-методологічною та ідейною спрямованістю концепцій та наукових висновків попередників. Привертає увагу обширність та різноманітність джерельної бази дисертації, що становить 499 бібліографічних позицій. Її основу складають наукові, науково-популярні та публіцистичні монографії та статті галицьких вчених, а також особисті матеріали. Опрацювання значної кількості джерел дало можливість дисертантові обґрунтувати цілком самостійний погляд на досліджувану проблематику.

Дисертант, як видно із підрозділу 1.3, продемонстрував належну обізнаність із сучасними теоретико-методологічними підходами до трактування історичного слов'янознавства. Вважаємо доцільним висловити деякі міркування стосовно проблеми включення історії Росії та Білорусі до дослідницького поля української історичної славістики. Як слушно обґрунтував дисертант, національна історія випадає із обсягу цього поняття. Тому стосовно істориків русофільської течії методологічна настанова Я. Оленича (с.32) є цілком

вмотивованою: оскільки історія північно-східних руських князівств та Московської держави поставала невід'ємною складовою «общеруської» історії, то для них, безумовно, це був предмет національної історії, а не славістики. Водночас подібні міркування важко застосувати стосовно істориків українофільського спрямування. Для них ці державні утворення – це вже національно «чужа» історично-державницька традиція. Проте це ще не означає автоматичного включення її до предмета вивчення історичної славістики. Насамперед зауважимо, що цю державу вчені-українофіли мислили як «чудську» у своїй етнічній основі, тобто «азіатську» й до того ж позначену сильним татарським впливом, тому здебільшого не визнавали за нею слов'янського характеру. До цього слід додати, що в українофільському середовищі істориків майже не помічаємо вагомих спроб вивчення історичного минулого Росії чи Білорусі (за винятком коротких екскурсів О. Барвінського). Звідси обрана дисертантом методологічна настанова для рецензованої роботи видається оправданою. В цілому окреслена проблема підтверджує, що розмежування предмета національної історії та славістичних студій стосовно української історичної думки Галичини ХІХ ст. вирішується далеко не однозначно.

У другому розділі – «Становлення і розвиток українського історичного слов'янознавства у Східній Галичині» – автор проаналізував широкий суспільно-політичний та культурно-інтелектуальний контекст історико-слов'янознавчих досліджень українських вчених краю. У розділі автор ширше аналізує діяльність І. Могильницького, зокрема його працю «Відомість о руськім язиці» (с.40-41), а також зміст дослідницько-пошукової роботи М. Шашкевича (с.50). Оскільки діяльність цих постатей була спрямованою на національну історію та словесність, то у даній роботі, на наш погляд, не вартувало подавати настільки деталізований їхній аналіз.

У третьому розділі дисертації – «Рецепція історії слов'ян українськими ученими Східної Галичини» – послідовно аналізуються провідні сфери і напрями слов'янознавчих досліджень у працях українських істориків Галичини. Привертає увагу помітна диспропорція у їхній науковій спадщині стосовно різних

тематичних напрямів історичного слов'язознавства. Однією із головних тем слов'язознавчих досліджень стала проблематика слов'янського етногенезу та давньослов'янської спільності, аналіз якої відображено у змісті підрозділу 3.1. Найбільшу увагу галицьких істориків із всіх тематичних напрямів славістики викликала, зрозуміло, полоністика й дещо меншу – дослідження чеської історії (підрозділ 3.2). Така посилена увага до історії західних слов'ян була обумовлена тогочасним соціальним замовленням: в той час, як польський національно-визвольний рух поставав головним конкурентом українському, то чеський – чи не головним союзником, моральним авторитетом та ідейно-організаційним взірцем для наслідування. Натомість наукова увага до історії південнослов'янських народів, як показує підрозділ 3.3, обмежувалася епізодичними статтями та замітками. Цілком погоджуємося з думкою автора, що соціальним стимулом балканістичних студій поставали російсько-турецька війна 1877-1878 рр. та актуалізація «слов'янського питання» під час «Весни народів» 1848-1849 рр. Водночас постає питання: чому подібного наукового інтересу до балканістики не спостерігалось на попередніх етапах загострення «східного питання», зокрема під час Кримської війни 1853-1856 рр.? Загалом структурно-тематичну побудову розділу можна вважати оправданою.

У четвертому розділі – «Українсько-польські стосунки XI – XVIII ст. у наукових працях істориків» – дисертант простежує інтерпретаційні схеми галицьких вчених стосовно минулого польсько-українських взаємин. Зауважимо, що ця тематика може бути однаково віднесеною як до славістичних досліджень, так і до студій з національної історії. Структурний розподіл на підрозділи тут виконаний відповідно до специфіки джерельного матеріалу. Той факт, що дисертант у своєму аналізі оминув публікації галицьких вчених стосовно польсько-українських взаємин в підавстрійський період є вмотивованим: через відсутність належної хронологічної дистанції та незавершеність описуваних процесів цю публіцистичну спадщину варто вивчати крізь призму тогочасної суспільно-політичної думки, а не науково-історичних досліджень.

Дисертаційна робота Я. Оленича завершується ґрунтовними науковими висновками, що засвідчують його вміння ставити наукові проблеми, всебічно осмислювати та узагальнювати їх, вибудовуючи при цьому свою власну концепцію. Хочеться відзначити стиль дисертаційного викладу, який виражає наукову зрілість та культуру автора. Основні положення дисертації містяться у восьми наукових публікаціях автора (п'ять з яких – фахові). Автореферат належним чином відображає її зміст, структуру та основні положення.

Всебічний аналіз дисертації Я. Оленича дає підстави резюмувати, що ця дослідницька праця матиме вагоме практичне значення, оскільки стане науковим поштовхом для розширення та поглиблення окремих аспектів вивчення генези української історичної славістики. Зібрані та систематизовані у ній матеріали можуть бути використані в узагальнюючих працях та навчальних курсах як із слов'янознавства, так і краєзнавства, історіографії, історії національного руху і культури.

Водночас хочемо зауважити, що рецензована дисертаційна робота не позбавлена певних недоліків. Так, у підрозділі 1.3 (ст. 29-31) автор, опираючись на теоретико-методологічні напрацювання попередників, обґрунтував свій дослідницький підхід щодо понять *слов'янознавство* та *полоністика*, однак не вказав на їхнє співвідношення між собою. Із загальної структури роботи та змісту підрозділу 3.2 опосередковано стає зрозумілим, що він розглядає полоністику структурною складовою слов'янознавства. Виходячи з того, що ці поняття є базовими для рецензованої роботи, ми вважаємо, що цю теоретичну настанову слід було чітко увиразнити у методологічному підрозділі 1.3.

У Розділі II (с.46-53) Я. Оленич доволі ґрунтовно проаналізував наукові зв'язки українських вчених Галичини із колегами-славістами Наддніпрянщини та інших слов'янських народів Австрійської імперії упродовж 1830-1840-рр. Натомість в характеристиці періоду після революції 1848-1849 рр. ми прочитуємо лише епізодичні згадки про наукові контакти з науковцями Російської імперії й не простежуємо характеристики контактів із славістами Габсбурзької монархії. Тому

варто було б уточнити: чи дисертант вважає, що після «Весни народів» мав місце певний «антракт» наукових взаємин, насамперед щодо славистів всередині імперії? Якщо так, то якими чинниками він був обумовлений?

Привертає увагу той факт, що верхню хронологічну межу дослідження Я. Оленич обґрунтовує як відсутністю нових слов'янознавчих праць, так і новим методологічним періодом у розвитку галицької історіографії, що було пов'язано з переїздом до Львова М. Грушевського у 1894 р. та початком діяльності тут Львівської історичної школи. Зрозуміло, що це рубіжна дата, яка ознаменувала собою початок нового, якісно вищого етапу в історіографічному процесі Галичини. Натомість виникає запитання: чи є підстави вважати, що ця зміна поколінь в історичній науці в цілому автоматично обумовила такий же якісно новий етап у слов'янознавстві? Очевидно, що позицію дисертанта у цьому питанні слід було обґрунтовувати появою слов'янознавчих студій представників нової генерації вчених.

Також хочемо висловити деякі побажання. Так, дисертант у висновках інтерпретує історико-славистичну спадщину українських учених Східної Галичини ХІХ ст. невід'ємною складовою національного слов'янознавства (с.164). Як впливає із змісту Розділу ІІ, українські вчені Східної Галичини в науково-концептуальному та організаційному відношенні були більше інтегровані у наукові структури та зв'язки із науковцями інших слов'янських народів Габсбурзької монархії, ніж із українськими вченими-наддніпрянцями. Зрештою, аналогічну ситуацію спостерігаємо і на Наддніпрянщині, де українські історики-слависти були тісніше інтегровані у російську науку, а з колегами-галичанами мали радше епізодичну, а не регулярну співпрацю. У цьому контексті хотілося почути думку дисертанта: чи можна вважати слов'янознавчі дослідження проаналізованих у дисертації істориків інтегрованою складовою процесу становлення українського слов'янознавства в цілому, чи у ХІХ ст. можна вести мову лише про два самостійні, ізольовані один від одного процеси

(галицький та наддніпрянський), які лише умовно об'єднані у дисциплінарну галузь українське слов'янознавство?

Наукова вартість даної роботи, на нашу суб'єктивну думку, істотно виграла б, коли дисертант розкрив би питання: чи можна вважати співпрацю, наукові взаємовпливи, а також науковий рівень в цілому між галицькими та наддніпрянськими істориками у сфері слов'янознавства паритетними й рівноцінними? Зауважимо, що у сфері дослідження національної історії спостерігаємо ситуацію цілковитої ідейно-концептуальної переваги та радше одностороннього наукового впливу наддніпрянської історіографії стосовно галицької. В цілому висловлені зауваження та побажання не знижують наукового рівня рецензованої роботи. Надіємось, що дисертант врахує їх при подальших дослідженнях.

Таким чином, маємо всі підстави вважати дисертаційну роботу «Історико-славістична спадщина українських учених Східної Галичини ХІХ ст.» новим, самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке виконане відповідно до дисертаційних вимог. Автор дисертації Оленич Ярослав Ігорович заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.02 – всесвітня історія.

27.11.2015 р.

Кандидат історичних наук,
доцент, докторант кафедри
історії та етнології України
Черкаського національного
університету імені Богдана
Хмельницького

Куций І. П.

Підпис І. П. Куций
засвідчує
факт отримання наукової
інноваційної діяльності

Куцьовенко С. В.